

Het is nacht

Haagse vrouwen voor duurzame vrede. We zitten bij elkaar, in de dagen na de stralende NAVO-Top, in den Haag, juni 2025. We zouden ons veilig moeten voelen, met zoveel aandacht voor onze veiligheid. We zouden blij moeten zijn dat de Verenigde Staten van Amerika nu bereid zijn om een schild te vormen, samen met 32 andere landen, om ons veiligheid te geven tegen alles dat ons aan kan vallen met wapens: de Russen, de Chinezen en de Iraniërs. De tekst is dat we daarmee Oekraïne helpen, maar is dat wel zo? We denken aan de Oekraïense soldaten en hun families. Moeten die met steeds meer wapens nog langer bloed vergieten en voortdurend in stress blijven leven? Speelt die barre werkelijkheid wel voldoende een rol bij de beslissingen op hoog niveau? We vrezen dat onze beslissers doordraven en ons juist in gevaar brengen met een wapenwedloop die niet goed is voor Oekraïne en ook niets goeds belooft voor de toekomst van onze eigen zoekende jongeren en van onze eigen *Pachamama*¹, de geduldige moeder aarde. Wapens *zijn* gewoon niet veilig.

Vervolgens denken we aan het feest toen veel mensen in den Haag de straat opkwamen voor twee Rode-Lijn-Demonstraties van formaat in mei 2025. Een meisje van 8 schreeuwde daar 'Free free Palestine!', zittend op de schouders van haar vader. Dat kon, ook al ging het op dat moment eigenlijk vooral om de betrokkenheid van Nederland bij de wapenleveranties aan Israël. Het gevaar kwam niet van Palestijnse schreeuwers, barstend van vrolijkheid dat er zoveel volk om hen heen was. Onze angst is meer dat onze eigen leiders de Rode Lijn van menselijkheid niet meer zien. We riepen, even vrolijk: 'Schoof, ben je doof?'. En ergens waren ook twee mensen met de boodschap: "wij zijn joods en we doen mee met de rode lijn". Wat moedig!

De Haagse Vrouwen voor Duurzame Vrede zijn niet alléén: de golf van bezorgde vrouwen, vredesvrouwen en vredelievende, nadenkende, moedige mannen groeit aan. Ze geven les op scholen, vangen vluchtelingen op, helpen daklozen, leren kinderen geweldloze communicatie, werken als ambtenaar vreedzaam beleid uit, proberen zoveel mogelijk hun huishouden milieubewust te bestieren, voor ouderen te zorgen, oorlogstrauma's uit het verleden te verzachten door gesprekken, dat soort dingen. Ze houden van wat mooi en goed is, van dieren en bloemen, koesteren vriendschap. En vergeet niet: ze studeren, volgen het nieuws, publiceren en doen research over geweldloos verweer tegen agressie. Ze organiseren straattheater voor cultuurverandering, laten mensen op markten en evenementen vredesvlaggen maken in vele kleuren, en ze beschermen vredes- en mensenrechtenverdedigers wereldwijd. Sommigen zijn directie en staf van organisaties die politiek verzet aanjagen en bij elkaar vegen. Velen zijn vrijwilliger op de achtergrond voor allerlei diensten die nodig zijn voor het goed functioneren van dit hele palet.

In bescheidenheid. Want in onze samenleving zijn de zachte krachten meestal als vanzelfsprekend beschouwd: het zorgen voor het huishouden, (mantel)zorg, onderwijs, cultuur worden vaak onbetaald door vrouwen gedaan. Doordat er geen prijskaartje aanhangt wordt het economisch niet meegeteld en uiteindelijk helemaal niet meegeteld of gezien. Toch zijn juist die activiteiten cruciaal voor vrede. Vooral omdat ook de moedige, rechtlijnige activisten in onze complexe maatschappij niet zomaar hun vredesdoel bereiken. Rechtmatige democratische instituties lijken te verzwakken en hun contact met de

¹ Pachamama is een Andesgodin, vereerd als Moeder Aarde door de inheemse bevolking van het Andesgebergte, voornamelijk in landen als Peru en Bolivia. Ze wordt beschouwd als een goddelijke kracht die de natuur, vruchtbaarheid, landbouw en het leven zelf belichaamt. In de Quechua en Aymara talen betekent Pachamama letterlijk "Wereldmoeder".

samenleving rammelt door technologische veranderingen. Er zijn twee dingen nodig. Kennis van zaken natuurlijk. Maar dan niet als gesloten dozen, maar als voortdurende, ook kleinere, haalbare stappen die verbinding maken met solidariteit en rechtvaardigheid. Er is vooral moed nodig om diep gevoelde menselijke waarden op te delven en samen te beleven, zodat we weer helder kunnen denken en leren van onze fouten.

Onze mantra is de weg van vrede, compassie, ‘een hand op je hart, een mond bij een mond’. We schamen ons niet meer voor diepe bewogenheid,. We oefenen dialoog en geweldloze actie. We zingen, luisteren, we branden kaarsjes en we bidden. Jawel, we geloven in zachte krachten. En we gunnen elkaar ook de luxe van het aarzelen, van het overdenken, elkaar bevragen en samen lachen om dingen zoals Trump die aan alle kanten bejubeld werd door zijn NAVO-aanbidders tijdens de top, verwend met attenties van onze koning en koningin, en glimmend genietend van de publieke waardering van de secretaris generaal van de NAVO, onze eigen Mark Rutte. Zijn dit voortaan de kinderachtige kostuum-spelletjes van onze machtigste leiders? Kom op, dit is doorzichtig! De keizer heeft geen kleren aan.

We hebben geen vertrouwen in de destructieve Leer van de Nationale Veiligheid. Voor ons is veiligheid echt niet hetzelfde als het produceren van steeds meer wapens die mensen doden, hun leefwereld vernielen, hun vriendschap teniet doen en de aarde uitputten. Veiligheid gaat over de grenzen van naties heen en is niet uitsluitend het domein van militaire actie. We hebben allemaal veiligheid nodig: vriend en vijand, rijk en arm, man en vrouw, ouders en kinderen, leger en burger.

Daarom zijn we als vrouwen begonnen met een soort leeswijzer over wat veiligheid is en hoe je leven als persoon en als omgeving kunt beschermen door risicoanalyse en daarbij passende weerbaarheid. We hopen daarmee aan te sluiten bij het plan van Kerk en Vrede om “inclusieve veiligheid” een nieuw gezicht te geven. Nogmaals: we zijn blij dat de vredesbeweging dit onderwerp expliciet en degelijk aan de orde stelt. Maar het is nog te abstract voor de meeste mensen. Laten we het meer leven geven door veiligheid in ons dagelijks bestaan te analyseren en daar systematische geweldloze civiele weerbaarheids-instrumenten tegenover te zetten, en dat dan ook te trainen, liefst door professionals en op brede schaal. Om dat te kunnen betalen, kunnen we ook Defensie daar bij betrekken. Om inclusief te zijn, ook wijk-werk- leer- en geloofsgemeenschappen. En om creatief te zijn, ook kunstenaars.

Totdat, op een dag, de hele discussie over pacifisme er niet meer is, want geweld zal niet meer nodig zijn.

Joke Oranje

Met dank aan de zeer betrokken meelezers die mij begeleid hebben bij het schrijven van dit stuk.

Reacties graag naar joke.oranje@xs4all.nl of mob 0642298996

Leeswijzer Inclusieve Veiligheid - vrouwelijk perspectief

Eerste concept

In de hartenkreet “Het is nacht” geven we aan dat er analyse van veiligheid nodig is die inzicht geeft in welke instrumenten we kunnen gebruiken om als burgers geweldloos weerbaar te zijn. Het idee is om daarover een leeswijzer te maken: een verzameling verhalen en verwijzingen naar teksten die het onderwerp veiligheid enigszins aankleden en verbinden met het vrouw zijn.

Wellicht lukt het om krachten te verzamelen om geweldloze weerbaarheidstrainingen te organiseren, aanvankelijk in kleinere groepen, met trainers die geschoold zijn in geweldloze middelen; en mogelijk daarna meer gestructureerd, in samenwerking met instituties, zodat er een stevige basis gelegd wordt in Nederland voor het invullen van een inclusief veiligheidsbeleid.

Om mensen uit te nodigen om mee te denken presenteren we een aantal verschillende uitdagingen voor veiligheid en weerbaarheid, aangereikt door de zogenaamde ‘Road Map for Peace’ (RM), die uitgewerkt is door 80 vrouwen uit 17 landen tijdens de Internationale Vrouwenvredeconferentie in oktober 2024, in den Haag.

a) Stimuleer Vredesdenken

De Road Map geeft aan: “Oorlog is het resultaat van polarisatie, stigmatisering, desinformatie, waardoor conflicten geen kans krijgen eerlijk behandeld te worden”. De veranderingsstrategie is om te stoppen met het zoeken naar schuldigen, en in plaats daarvan in kleine groepen te zoeken naar wat we in het dagelijks leven nodig hebben om vrede te voeden en te bereiken. We denken aan het gedicht van David van Reybroeck over de honger in Gaza: “Ik kan het niet langer aanzien”. Met het tonen van zijn eigen ongemakkelijkheid brak hij door de onverschilligheid van een groter publiek. We denken aan een theatermaker in den Haag, die bij publieke evenementen systematisch mensen en kinderen uitnodigt om vlaggen te tekenen over vrede. De vlaggen worden aan lijnen opgehangen en bekeken. Ze verspreiden een positief gevoel. We denken aan Just Peace die tijdens de NATO top een ontmoeting met internationale mensenrechtenverdedigers van hoge kwaliteit op touw zette. Het was impliciet een krachtige boodschap, slim. Contact houden met elkaar en met mensen uit landen waar gewapende conflicten het leven op z’n kop zetten, zijn een krachtig wapen tegen stigmatisering. Aan zingen voor vrede, aan schrijven over vrede. Lid worden van een vredesbeweging, informatiebijeenkomsten, meedoen.

b) Verdedig de positie van de Vrouw

De RM: ‘In gewapende conflicten en in machtspolitiek staan vrouwen buiten spel.’ De vredesstrategie leunt op de afspraken van de VN Veiligheidsraad over Vrouwen, Vrede en Veiligheid die participatietrajecten stimuleert en de afspraak in het nationale veiligheidsbeleid vastlegt om (seksueel) geweld tegen vrouwen in gewapende conflicten te stoppen. Wat we vooral doen is de gemeenschappen die hieraan werken per land te blijven voeden op persoonlijk, projectmatig en institutioneel niveau. Vrouwen zijn zichtbaar als slachtoffers van oorlog, ze “huilen om hun kinderen”. En ze willen niet getroost worden.

Vrouwen willen niet blijven steken in de rol van slachtoffer, ook al moeten ze nog zoveel doen om gezien te worden en hun gelijke rechten te claimen. Ze willen de kans krijgen om zelf te beslissen over hun eigen bescherming. Daarom wordt in de leeswijzer vooral de weerbaarheid en de eigen strategieën van vrouwen belicht: hun bijdrage aan vrede en veiligheid als mensenrechtenactivisten, vredesstichters, conflictbemiddelaars, onderhandelaars en dialoog-begeleiders. Om niet wanhopig te worden denken we terug aan de geschiedenis van het verwerven van vrouwenkiesrecht: het is gelukt. Aan de #metoo

beweging: niet meer weg te denken. En aan de huidige moedige lobby bij onderhandelingen om voorrang te geven aan gezamenlijke afspraken over wonen, voedsel, onderwijs en gezondheidszorg boven de verdeling van macht en bezit (Colombia, Liberia, Noord Ierland).

c) Bereid je voor op geweldloze weerbaarheid, de-escalatie, diplomatie, en ontwapening

RM: *'Alternatieven voor oorlogsdreiging en afschrikking met een overmacht aan dodelijke wapens komen onvoldoende aan bod in het nationale veiligheidsbeleid'*. We zijn ervan overtuigd dat systematisch denken vanuit wat we nodig hebben voor onze veiligheid meer perspectief biedt dan denken vanuit dwang, straf of afschrikking. Een vredesstrategie is om een kaart van verschillende concrete veiligheidssituaties te maken, met risicoanalyses en veiligheidsprotocollen. Er is heel wat ervaring hiermee opgedaan door Peace Brigades International en door Protection International bij het actief geweldloos beschermen van vrouwelijke mensenrechtenverdedigers.

Maar wat als mensen kwaad willen of zaken uit de hand lopen? Misschien kunnen we nog niet alle risico's ondervangen met geweldloze weerbaarheid. Toch is er al veel ervaring met effectieve ongewapende en geweldloze mogelijkheden, als we ons maar voorbereiden. En met systematisch onderzoek en training worden we misschien steeds beter en inventiever, zoals Denemarken voorstelt. Professionele beveiligers, inclusief defensie, beseffen dat en willen hopelijk ook meedenken in deze richting. En voor financiering zorgen.

d) Media en Propaganda: herstel de machtsbalans

RM: *'Militarisering en propaganda voor dodelijke wapens als oplossing voor conflicten versterkt de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen'*: dit is te merken aan het wegvallen van rechtsbescherming tegen huiselijk geweld, teruggedraaien van recht op abortus en toename van femicide. Een strategie voor dit soort geleidelijke ondergrondse maatschappelijke veranderingen lijkt vechten tegen de bierkaai.

Want als de machtsbalans ernstig verstoord is, kun je er niet omheen dat alles wat redelijk is en volgens afgesproken regels zou moeten verlopen, niet meer zo loopt. Er is wantrouwen. Populisten, polarisatie, extremisten, autocratie, cyberaanvallen, dat alles is niet erg vatbaar voor rede of moraal. Media de schuld geven helpt niet, we doen het uiteindelijk zelf, de media vermenigvuldigen het vooral. De voorgestelde strategie is daarom om het dieper te zoeken, bij de bron. Machtsongelijkheid zit in de haarvaten van de samenleving. Iedere vrouw en ieder kind krijgt te maken met oude dominante tradities van vanzelfsprekende ongelijkheid. Ook in die diepte is weerbaarheid nodig om het conflict over macht aan te gaan op een veilige manier, dus zonder geweld. Het wordt gewoon om je eigen ruimte te beschermen, thuis en daarbuiten, vrouwen en mannen.

Inspiratie kunnen we putten uit bevrijdings- en emancipatiebewegingen. We denken aan romans die het innerlijk proces van bevrijding een stem geven. Aan muziek maken en fietsen, als oefening in balans. We denken ook aan het intensieve nieuwe denkwerk van een aantal vrouwen in Nederland op dit gebied.

e) Zet je in voor Traumaherstel en Verzoening

Tenslotte: oorlogen lopen uit op psychische kwetsbaarheid, verloren generaties, stateloze kinderen, trauma's bij soldaten (en hun gezin), problemen met vluchtelingen en familiehereniging. Er is veel werk te doen aan het helen van de wonden van oorlog om richting te kunnen geven aan een zinvolle nieuwe samenleving en gevoelens van teleurstelling, haat en wraak op te ruimen. Vrouwen zijn nauw betrokken bij dit soort vredeswerk en weten dat heling en verzoening net zoveel aandacht nodig hebben als fysieke wederopbouw. Een inclusief veiligheidsbeleid zal daar rekening mee houden.